

Z p r á v a
o vykonaní zahraničnej cesty do NSR

9. 11. 1968

Účel cesty: na pozvanie jednorázové prednášky na univerzitách

Trvanie cesty: 30.11. - 14.12.1967

Účastník cesty: Dr. Damián Kováč CSc, riaditeľ

Rozdeľovník zprávy: Zahraničné oddelenie SAV
Zahraničný odbor ČSAV
Vedecké kolégium filozofie, sociológie SAV
Spoločná komisia ČSAV a MŠK pre pedagogické
a psychologické vedy
Slovenská psychologická spoločnosť
✓ Československá psychologická spoločnosť
Katedra psychológie PdFUK
Ústav experimentálnej psychológie SAV

I. Všeobecná časť

1. Stručný priebeh cesty

Odchod z Bratislavy cez Viedeň do Mníchova 30.11. Prednáška 1.12. a odchod do Tübingenu 2.12. Konzultácie a prednáška 5.12. Odchod do Saarbrückenu 7.12., prednáška 8.12. Návšteva Münstra 9.-11.12., rokovanie. Od 12.-13.12. pobyt v Bonne s prednáškou. 14.12. cesta do Bratislavy cez Viedeň.

2. Nevštvivené inštitúcie a osoby, s ktorými som konzultoval

a/ Institut für Ergonomie der Technischen Hochschule, 8 München, Barbarastrasse 16 /Prof.Dr.rer.nat.H.Schmidtke, riaditeľ, Doz.Dr.Graf von Hajos/.

b/ Psychologisches Institut der Universität, 74 Tübingen, Fridrichstrasse 21 /riaditelia Prof.Dr.Rudolf Bergius, Prof.Dr.Erich Mittenecker; pracovníci: Dr.Otto Heller, Dipl.Ing.Wilhelm Glaser, Dipl.Psych.Peter Day, Doz.Dr.Dieter v.Klebensberg, Dipl.Psych.Franz Gerd Pyrek, Dipl.Psych.Harmut Häcker/.

c/ Psychologisches Institut der Universität Saarlandes, 66 Saarbrücken 15, /Prof.Dr.Ernest E.Boesch, Dr.Heinrich Erke, Prof.Dr.Fridrich Sixtl, Doz.Dr.Paul B.Baltes, Herr Gräser/.

d/ Psychologisches Institut der Universität, 44 Münster Westf, Rosenstrasse 9 /Prof.Dr.Wilhelm Witte, riaditeľ, Dr.Suibert Ertel/.

e/ Psychologisches Institut der Universität, 53 Bonn, An Schlosskirche /Prof.Dr.Hans Thomae, riaditeľ, Dr.Werner D. Fröhlich, Dr.Hans D.Schmidt, Dipl.Psych.Thomas Kussmann/.

3. Celkové zhodnotenie cesty

Cesta sa uskutočnila na základe pozvania Prof.Bergiusa z Tübingenu, a to v zápätí po mojom referáte na 9. rokovaní experimentálne pracujúcich psychológov v Düsseldorfe. Z nemeckej strany boli zorganizované aj ďalšie 3 prednášky a pre nedostatok času, nemohol som vyhovieť ďalším ponukám.

Po odbornej stránke bola cesta vysoko užitočná, po organizačnej stránke zo strany SAV bezchybne zabezpečená. Cestovné

hradil účastník sám, pobyt pozývajúce inštitúcie.

II. O d b o r n á č a s ť

ad a/ V Ergonomickom ústave Vysokej školy technickej v Mníchove som prednášal na tému "Senzoricko-percepčná pohotovosť" v rámci kolokvia ústavu. Zúčastnilo sa cca 20 pracovníkov a niekoľko pozvaných hostí. V diskusii sa ako podnetné zvlášť vyzdvihli výsledky výskumov s pohotovosťou u viacjazyčných osôb.

Z krátkej prehliadky ústavu som usúdil na ďalší rozvoj modernej výskumnej techniky tohto ústavu, ktorý bol nedávno premenovaný /predtým Ústav psychológie a pedagogiky práce/. Pozoruhodné je, že psychologické problémy tu riešia aj iní odborníci, napr. fyzici, technici, ktorí **však** už predtým absolvovali určité psychologické vzdelanie. Pedagogické poslanie ústavov - psychologicky školiť poslucháčov techniky v rôznych formách - naďalej ostáva príkladom pre započatie obdobnej činnosti u nás /návrh bol podrobnejšie zdôvodnený v zpráve z predchádzajúcej cesty do NSR/.

ad b/ Okrem večernej prednášky na uvedení tému, na ktorej bolo prítomných okolo 100 osôb živo sa zaujímajúcich aj o ďalšiu činnosť nášho ústavu, mal som možnosť orientačne sa oboznámiť s činnosťou Psychologického ústavu Univerzity v Tübingene. Ustanovením ďalšieho riadneho profesora /ordinarius/ vzniká na mnohých ústavoch existencia dvoch riaditeľov. Spravidla si však medzi sebou rozdelia oblasť pôsobnosti, napr. jeden riadi prevádzku /Verwaltung/, druhý výskum, pričom sa po čase v týchto funkciách vystriedajú. Ústav /v našom zmysle katedra/ školí vyše 450 poslucháčov psychológie s počtom 16 síl, čo je málo, najmä ak si uvedomíme, že každý poslucháč robí pod vedením aj pred-diplomovú písomnú prácu k tzv. Vordiplomprüfung. Väčšinou ide o experimentálne práce, k čomu sa teraz vybavujú laboratória v novej budove ústavu. Pred dokončením boli malá a väčšia miestnosť na pozorovanie detí s veľmi modernými komunikačnými zariadeniami.

Pozoruhodné je, ako sa nemecké univerzitné psychologické pracoviská dávajú čím ďalej, tým viac do služieb rezortov a iných

zárobkových inštitúcií. Okrem psychologického poradenstva, možno sa bežne stretnúť s prácou v psychológii dopravy. V NSR sú preto zvlášť stimulujúce potreby. Na rozdiel od USA, kde rozvoj motorizmu bol prudký, avšak predsa len rovnomerný, v NSR zaznamenali neobyčajne prudké tempo rozvoja po druhej svetovej vojne, teda v oveľa kratšom časovom intervale. Dôsledkom toho je rozpor medzi vzrastom technickej stránky a spôsobilosťami človeka v tomto smere. Svedčí o tom skutočnosť, že v NSR je už niekoľko rokov jedna z najvyšších nehodovostí na svete. Nečudo, že psychológovia do- stávajú nielen podnety, ale aj výnosné ponuky na spoluprácu pri riešení tohto akútneho problému. V Tübingenskom ústave problémy psychológie dopravy riešia viacerí pracovníci. H.Häcker /absol- vent z Viedne/ používa pri výskume filmovú projekciu rôznou rýchlosťou pohybujúcich sa bodov /znázorňujú autá/. P.o. má každé stlačenie tastera. Za 7 min. vyskytne sa 170 takých kolekcii. Výkon p.o. kolíše medzi 45-110 zaregistrovaní kolízií, pričom sa meria aj odpoveďový čas s presnosťou 0,0001 ms /všetko pomocou zariadenia McKay-Dickinson/. Viacero výskumných projektov zamera- ných na sledovanie koordinácie oko-ruka-noha sa uskutočňuje na prístroji "Wienerdeterminationengerät" /vyrába Dr.Schuhfried/. Je to trenažér izomorfujúci činnosť riadiča s presnou a spoľahlivou registráciou kvalitatívnej i kvantitatívnej stránky sledovaného výkonu. Psychodiagnostickým cieľom so širším záberom slúži po- merne jednoduché zariadenie navrhnuté E.Mittereckerom. P.o. má ľubovoľným spôsobom striedavo sa dotýkať niekoľkých kruhov umiest- nených v jednej časti zariadenia, počet dotykov sa registruje na zadnej časti aparatury/. Teoreticky možno predpokladať, že p.o. bude mať rovnaký počet dotykov na každom kruhu. Prakticky však sa zisťuje značný rozptyl, z čoho sa potom usudzuje na mieru "disequilibria" návykového systému, na perseveráciu, rigi- tidu a pod. S personálnymi problémami v psychológii dopravy sa v tübingenskom ústave najintenzívnejšie zaoberá D.Klebersberg /predtým vedúci psychol.oddelenia Kuratória pre dopravu vo Viedni/. Publikoval desiatky štúdií, spolupracoval na príručkách psycho- lógie dopravy a je autorom /spoluautorom/ viacerých vyšetrovacích metód pre výber a pracovnú spôsobilosť riadičov. T.č. experi- mentálne rieši problém vplyvu zmeny rýchlosti na správanie vodi- ča. Ukázalo sa, že prispôsobenie k zníženiu rýchlosti je len re-

latívne, nezodpovedá požiadavke dopravnej značky, ale je podmienené predchádzajúcou spontánne zvolenou rýchlosťou jazdy. 80% interviewovaných riadičov to vysvetľuje tak, že dá sa usúdiť na preceňovanie vlastnej kapacity.

Druhá oblasť aplikatívnej činnosti Psychologického ústavu Univerzity v Tübingene sa koncentruje na výchovné poradenstvo. Záujemca môže sa o nej bližšie zoznámiť v zpráve dr. Ivana Štúra CSc, /Psychologická výchovná klinika v Bratislave/.

Základný výskum, ako to už na vysokoškolských pracoviskách býva, je multitématický a špecializovaný podľa jednotlivých osôb. R. Bergius sa pokladá teraz za sociálneho psychológa, pravda potiaľ, pokým môže pri riešení týchto problémov používať experimentálne metódy. Predtým však ťažiskom jeho práce boli problémy psychickej ontogenézy, učenie, najmä problém motivácie, o čom všetkom napísal syntetické práce do 12 zväzkového "Handbuch der Psychologie". Pravdepodobne najznámejším sa stal jeho výskum s predsudkami, ktorý pôvodne začal s nebohým K.S. Sodhi-m v Západnom Berlíne. Interviewovanej osobe sa predloží zoznam osobných vlastností s tým, aby z nich vybrala tie, ktoré sú podľa jej názoru typické pre príslušníkov rôznych veľkých skupín /národov, rás, náboženstiev a pod./.

Okrem toho v súčasnej podobe tejto metódy má osoba na viacstupňovej škále priradiť stupeň výskytu posudzovanej vlastnosti. Tak vznikli určité osobnostné charakteristiky na základe heterostereotypov /napr. ako vidia Nemci Američanov, Rusov, Francúzov a opačne/. Súčasťou projektu je aj výskum monostereotypov /napr. čo si myslia Nemci o sebe/. Výsledky už uskutočnených a priebežne uskutočňovaných výskumov /najmä medzi robotníkmi z cudzích krajín v NSR/, majú okrem metodologického, faktografického aj politický dosah. Všeobecne sa zisťuje, že príslušníci všetkých skúmaných národov zmysľajú o sebe ďaleko viac v pozitívnom ako v negatívnom zmysle. Tieto a podobné zistenia sú podkladom štúdií R. Bergiusa o psychológii mieru.

E. Mittenecker, známy u nás najskôr so svojou štatistickou príručkou, má široký záber bádateľskej činnosti. V nedávnej minulosti sa zaoberal s psychofyzikálnou frekvenčnou hypotézou, s tzv. "Wandernphenomenom" známym z prác Johanesa, ktorý vzniká pri zmene intenzity osvetlenia jedného z dvoch svetiel, a i. Toho času experimentálne skúma problém simultánnosti v motorickej sfére, ktorý

... ako súvisí a laterálnou preferenciou. K výskumu používajú dŕavy-
... nekonštruovaný prístroj.

Perceptológom datavu je O.Heller, ktorý už viac ako 10 rokov
... výskumy podľa tzv. dynamickej koncepcie vnímania. Podľa
... ad statistickými tie funkcie /vzťahy medzi vnímaným a objek-
... existujúcim/, ktoré sú vzhľadom k fyzikálnemu kontínuu líne-
... ostatné sú dynamicke. Je to teda iné chápanie dynamiky ako
... /dynamicke zmeny v podnete/. O.Heller je vysoko erudovaný
... nemeckej perceptologickej literatúre a sám rieši, resp. organi-
... /u poslucháčov/ početné výskumy s vnímaním šedí, úsečiek,
... a iných klasických podnetových predlôh. Spolupráca s ním
... byt pre náš ústav zvlášť užitočná.

Predmetom doktorskej dizertácie F.G.Pyreka je experimentálny
výskum extrapolarizácie vzhľadom na subjektívnu istotu. Výskum
... z viacerých experimentov. V jednom z nich sa p.o. pred-
... 50 zápalkových krabičiek s tým, aby čo možno najoptimálnejšie
... či sú prázdne alebo plné. Meria sa počet zdvihov, pri-
... výslednú domienku p.o., má p.o. vyjadriť kvantitatívne /napr..
... je prázdnych/ a odstupňovane čo do istoty /5 stupňová škála/.

ed c/ Saarlandská univerzita patrí k nedávno založením a je
... miestnená v areáli bývalých kasární mimo mesta. Pravda, nové hy-
... moderné budovy začínajú prevažovať nad starými adaptovanými.
... Psychologický ústav v Saarbückene patrí k najmladším pracoviskám
... jeho interier /pracovné miestnosti, posluchárne/ sú vysoko
... moderné a estetické. Tým pracovníkov sa len teraz konštituje, výs-
... kunná práca je vzhľadom na to v počiatkoch. Štúdium psychológie má
... numerus clausus, celkove 100 poslucháčov. Prednáška na tému "Vní-
... manie a vek" vyvolala tu zvlášť živú diskusiu.

ed e/ Psychologický ústav Univerzity v Bonne vedie jeden z po-
... redných ideových organizátorov nemeckej psychológie Prof.H.Thomae.
... sa, že prevažuje tu empirický charakter výskumov, laboratória
... sú zvlášť rozvinuté. Prednášal som vo veľkom amfiteatri pred
... viac ako 400 poslucháčmi na tému "Subjektívna istota a poznanie".
... Plodná diskusia pokračovala potom v užšom kruhu seminára tohto
... ústavu.

III. Z á v e r y a n á v r h y

Uskutočňovaná prednášková cesta prispela, ako sa domnievam, predovšetkým k ďalšiemu zmedzinárodnému našej vedecko-výskumnej činnosti. Prostredníctvom prednášok a diskusií boli pracovníci 4 psychologických pracovísk v NSR ako aj stovky poslucháčov psychológie oboznámení s niektorými najnovšími výsledkami Ústavu experimentálnej psychológie SAV. Ponuky na ďalšiu spoluprácu v rôznej forme /ďalšie prednášky a konzultatívne pobyty v NSR, publikovanie u nás, stáže v ÚEP SAV a pod./ možno pokladať za pozitívne výsledky tohto aspektu uskutočnenej cesty.

Z konzultácií som získal dosť cenných poznatkov k niektorým vlastným /percepčia/ a k iným, u nás aktuálnym problémom /napr. psychológia dopravy/. Zvláštnu hodnotu majú aj niektoré metodiky, ktoré si nemeckí kolegovia darovali. Z cesty som priniesol dve knihy a desiatky separátnych výtlačkov. Aj z hľadiska zisku nových vedeckých informácií možno uskutočnenú prednáškovú cestu do NSR hodnotiť ako užitočnú. Niektoré poznatky mienim využiť odbornoinformačne napísaním zprávy do časopisu Čsl.psychologie, ako aj referovaním v rozhlase.

Návrhy pre Ústav experimentálnej psychológie

1/ V súvisi s už dávnejšie diskutovanou otázkou - rozšíriť pôsobnosť ústavu aj na priamu aplikačnú činnosť - skúsenosti z NSR ma vedú k jej špecifikácii. Vzhľadom na doterajšie zameranie ústavu /základné poznávacie procesy/ ukazuje sa v tomto smere ako najbližšia psychológia dopravy. Dalo by sa tu počítať s erudíciou pracovníkov získanou z výskumov s vnímaním, pozornosťou, s inžiniersko-psychologickou problematikou, pričom zárodky rozvíjajúcej psychodiagnostiky by sa museli rozvinúť /personálne posilniť/. Prevádzková stránka predstavuje samostatný problém. Rozhodnúť o tom v ústavnej rade do I.kvartála 1968.

2/ Jednou z ciest zintenzívnenia kontaktov medzi vzdialenými pracoviskami je bádanie za pomoci spoločných výskumných metód. Žiadam preto vyhotoviť niektoré u nás vyvinuté percepčné metodiky v jednom exemplári aj pre Psychologický ústav Univerzity v Tübingene /dr.O.Heller/ a pre Psychologický ústav Univerzity v Münsteri /dr.Ertel/. Konkrétne ide o diskrimináciu /identifikáciu/ šedí a diskrimináciu stredobodu a možno, že aj iné. Do 15.februára 1968.

Návrh pre podpredsedu SAV akad. Filkorna

Neustále preverovaná skúsenosť, že najefektívnejšie zisky zo zahraničných stykov sa uskutočňujú prostredníctvom "zoči-voči" kontaktov, vedie nás k požiadavke umožniť aspoň krátkodobé pobyty špičkovým zahraničným pracovníkom u nás v čo najväčšej miere. Prosím preto prideliť ÚEP finančné prostriedky pre pozvanie zahraničných hostí z NSR mimo plán r.1968. Konkrétne ide o prof.dr.R. Bergiusa, ktorý je t.č. aj predsedom Nemeckej psychologickéj spoločnosti a dr.Otta Hellera, odborníka v perceptológii. Obidvaja prejavili ochotu prísť na 10-dňový pobyt. Okrem toho by bolo veľmi prospešné, keby pri príležitosti III.sjazdu čs.psychológov, ktorý sa bude konať v júni t.r. po prvý raz v Bratislave a bude zameraný na experimentálnu psychológiu, malo pracovisko možnosť pozvať ako svojich hostí ďalších popredných pracovníkov. /Po zásadnom súhlase požiadavky na základe korešpondenčných dohovorov upresníme./

Rektorovi Slovenskej vysokej školy /opätovný návrh/

Takmer niet u nás doškolovania vedúcich pracovníkov v priemysle, kde by nebola zastúpená aj psychológia. Mladší i skúsenejší inžinieri sa pónosujú, že im vysoká škola neposkytla vzdelanie v takom rozsahu, aké požiadavky na nich kladie prax: myslia tu najmä na odborno-psychologické prístupy k pracovníkom, k organizačnej práci, prevádzke a pod. Skutočnosť je však taká, že nedostatkov, vyplývajúcich z neznalosti psychologických aspektov pracovnej činnosti je žiaľ podstatne viac, ako si ich patriční vedúci uvedomujú, a žiaľ majú neblahé ekonomické i ľudské dôsledky. Okrem uvedeného prejavujú sa aj v nerešpektovaní psychologických hľadísk pri konštrukcii výrobných zariadení. O tom sa už veľa popísalo a pohovorilo. Čo však pomôžu doškolovalacie kurzy, keď vysoké školy technického smeru naďalej produkujú absolventov, ktorí vo svojej príprave nezvládli patričné psychologické minimum /všeobecnú pracovnú psychológiu, psychológiu osobnosti a pod./. Činnosť mníchovského ústavu ukazuje jedno z riešení tejto potreby. Akiste sú aj iné, pre nás špecifickejšie riešenia tejto požiadavky. Rozhodne však nestačí pokryť erudíciu absolventov techniky len prednáškami z pedagogiky. Treba založiť ústav /katedru/ s primárnym psycholo-

gickým profilom, pracovníci ktorého by okrem prednáškovej činnosti rozvinuli výskum, prípadne aj prispeli k odbornému rastu psychologov pracujúcich vo výrobných podnikoch. Ústav experimentálnej psychológie SAV, najmä jeho oddelenie inžinierskej psychológie by mohlo pri utvorení takejto inštitúcie pomôcť.

V Bratislave dňa 20. januára 1968

Dr. Danián Kováč CSc